

WWW.UNILIB.SR

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА

КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ:

за Србију . . . . . 6 дин. месечно
од једнога броја . . . . . 0.40 дин.
за стране земље поштомског савеза 15 дин. месечно

УРЕЂУЈУ СКУПШТИНСКИ СЕКРЕТАРИ:

Ранко Петровић, Доброслав Ружић, Љуб. П. Ђирић.

Број 67

ПЕТАК 15 ФЕБРУАРА 1891

Година I

56 САСТАНАК

4 фебруара 1891 год. у Београду.

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК

Димитрије Катић

СЕКРЕТАР

Лука Лазаревић

(наставак)

(О будџету: М. Поповић)

Има, господе, расхода разне природе; има их који су корисни, а има их некорисних, које треба уништити. Има дакле расхода и таквих, који кад би се укинули баш и према изреченој заповести губера, која се овде тако често чује, не само да се не би опростили дефицита, него би довели у питање материјални опстанак.

Наука о тим разним расходима има своје пречишћено гледиште. У осталом о томе је говорио и мој поштовани друг Ђока Анђелковић и једно с тога, а друго, што мислим да ћу једним практичним примером моћи лено да докажем ово, ја ћу да наведем пример из живота.

Узмимо, господе, овај случај:

Један старешина задруге умро је; дође за старешину млад човек, пун енергије и способности. Задруга има врло велико имање, али оно је презадужено; приход од тог имања може се добити 1500 дин. Међутим интерес мора се плаћати 200. Домаћин у исто време штеди, троши онолико, колико се мора да троши само за хлеб и ништа више. Потроши 1000 дин. остаје му још 500 те има још 500 дин. дефицита. Поред такве штедње ви ћете видети да ће се дефицит пети све више и више и да ће кроз неколико година са свим упропастиги материјално задругу. Шта ради тај старешина? Довија се, мисли, кад би имао више волова, кола, запатио стоку, да би могао да истера прихода на 4000 дин. и на тај начин могао би да одужим дуг и да се курталише дефицита. Он то изјави задрузи. Да ли та задруга, која неминовно пропасти мора, јер јој дефицит сваке године све више увећава дуг; да ли та задруга може да каже: ми нећемо да се више задужујемо; имамо толико дуга и дефицита, шта ће нам више дуга? Ви ћете казати да неће то задруга рећи — зато што је тај расход корисан, јер ће он, не само да исплати дуг него и дефицит.

Дакле шта се види из овога? Из овога види се да има расхода корисних и расхода штетних; а то, што вреди за ову задругу у овом случају, то вреди и за државу и она може имати расходе, од којих народ може имати користи. Кад ово знамо онда нам не остаје ништа друго, него да узмемо књигу прихода

и расхода, да видимо да ли су паметно или непаметно подељени, т. ј. да ли су расходи корисни или штетни и према томе знаћемо, шта треба да радимо. Ако су корисни, ако ће дакле народ од тих расхода имати какве користи, онда да усвојимо; нађемо ли пак да народ од тих расхода не ће имати никаквих користи, онда није право ни да их плаћа и у таквом случају такве расходе као народни представници нећемо одобрити.

Из говора мојих другова и говора опозиције и напоследку још најбоље из самог буџета може да се види, да су ови расходи увећани на министарство нар. привреде и после увећали су се због тога што је бруто приход унесен у буџет. Стручни расходи највише су пали на министарство привреде и министарство просвете. Нећу ја да говорим да ли је корисно и разложно трошити на министарство привреде, него ћу да се обратим опозицији, хоћу да узмем најважнијег човека, човека који је дуго година својим посланичким радом заслужио поштовање а то је поштовани г. Т. Туцаковић.

Јутрос, господе, они сами кажу, да ако се не помаже нашој привреди, ако се не обрати боља пажња на сточарство, занате, земљорадњу и ако се не почне да ради на дизању индустрије — онда народ не може подносити дације; а ја бих додао још и ово да народ онда фактички не би могао подносити, и да је буџет далеко мањи. Поште се, господе, овим расходима иде на то, да се материјално стање народа поправи, да се пореска моћ његова ојача, онда је очевидно да ово треба усвојити. Но и ако се пројектима поднесеним и изнесеним у Скупштини, којима је главни задатак да материјално стање нашега народа поправи, и ако су расходи у буџету тако унесени и распоређени, да нарочито иду на оне намирнице, које су народу најпотребније, и ако је главна разлика између овога буџета и свију досадањих — на и либералних, у томе, што се овде више троши на производне цели — ипак се нашло говорника из опозиције, на које је овај буџет произвео врло жалостан упечаток. И то само с тога, што и поред свег овог они не виде, да се ради на поправци материјалног стања у нашем народу. Право да вам кажем оваково тврђење, не могу никако да разумем; оваково тврђење изгледа ми врло смело, јер никако не могу да нађем разлога, којим би се ово тврђење могло да потврди. Најзад да је то рекао какав човек, који је увек далеко стојао од сваке владе у Србији, човек који живи у народу, који је вечито протествовао противу нерада на поправци економног стања у народу — ја бих таког човека потпуно разумео. Али овде није тај случај. Овде говори не само један виђен члан странке, него човек који је своју странку представљао на влади, који је био члан владе, која за све време своје владавине у економном погледу није ништа учинила. Тај човек пребацује влади, која је поднела толико много предлога о тим питањима да се они не могу ни упоредити с њиховим, тај човек пребацује нерад и немар

према економском стању нашем. Ја сам дуго мислио каквим се разлозима може таково тврђење правдати, и право да вам кажем нисам могао наћи никаквих разлога, сем ако је то по правилима какве теорије прозе требало по што по то да уђе, као згодан увод за беседу. У осталом то тврђење тако је неосновано да о њему нећу ни да говорим, јер се бојим, да му тиме не бих дао више важности по што заслужује.

Е, даље се каже: јесу истина биле неповољне финансијске прилике, у којима се влада налазила и где се затекла, али за једну разумну и мудру владу, то је један срећан час да може да се прими благороднога посла да народ изведе из овог жалосног финансијског стања. Ту се показало прегом на Италију, и рекло се како су се тамо брзо извукли из рђавог финансијског стања, али се никако није казао начин, којим се то рђаво финансијско стање излечило. Сећам се врло добро кад су та господа била на влади и кад су људи из наше странке показивали прстом на оно, што не ваља, и што треба поправити — да су онда та господа одма викала, како су то људи чије су главе напуњене грозним револуционарним идејама, људи који су дошли у тој намери да све што је у земљи сруше, а међутим нису ништа у стању да подигну. Па господо, сво вас у оном опозиционом пуном части положају у ком је била радикална странка, па кад сте умели нама пребацити да нисмо кадри ништа да учинимо, да умемо само да рушимо и да вичемо: не ваља, а овамо нисмо кадри да кажемо како ваља, онда зашто ви сад не изнесете какав спасоносни лек? За што ви сад у опозицији не радите по савету, који сте некад опозицији давали, те не покажете пуга и начина, да се што пре изађе из овог рђавога материјалног стања? Радикали су за ово кратко време учинили што су могли. Одузимањем монопола, свели су дефицит испод половине а другим новим мерама, иду да га временом са свим уклоне. Вама је то мало. Ви тражите више. Па лепо. Кад нас осуђујете што није и више урађено, онда мора бити да верујете, да се може више урадити, да верујете да има начина за то и да ви по свој прилици и знате за те начине. Ми их не знамо. Онда зашто нам их не кажете. Зашто нам не помогнете да лечимо зло. Какви су узроци нашем ћутању и чувању те спасоносне тајне? На то је питање, пре него што сам га и поставио, благодарећи искренности г. Кундовића, он одговорио овим: то није наша дужност; ми кад дођемо тамо (показује на министарски сто) ми ћемо то питање да расправимо онако, како ће бити за земљу корисно. Дакле главно је, да по тврђењу једнога нашег члана, ви знате лек којим се ово финансијско стање може лечити, али не можете га лечити друшће, него са онога места (опет показује на министарски сто). Ја верујем у ваше родољубље, али не могу да измирим овај захтев са њиме, но ипак пре ћу веровати, да тога лека немате, по што ћу вам одрицати родољубље. Иначе каква би то била љубав према матери, кад би човек поред ње болесне потоком лпо сузе, а не би јој дао капи лека? Ту љубави нема, така је љубав неприродна, така је љубав измајсторисана. За мене је јасно да ви не знате начина за боље финансирање, и да је вашој вици тежња: да радикалну странку представите народу као странку, која не води рачуна о његовом материјалном стању.

Г. Авакумовућу већ је доста одговорено тако, да немам потребе да се дуго бавим о његовом говору, али свакојако дотаћићу се његових примедба о издацима на руднике, и после о овој примедби г. министру финансије, да он неће њему дати више од оне суме која је одређена. Као што је све било занарложено тако исто није се водно рачун ни о нашим рудницима. То је унутрашње благо наше земље, које је за нас било тајна, а кад смо дошли у теснац, онда на сваки начин мојали смо се и њему да обратимо. Таква се немарност не може ничим оправдати. Рудницима је било суђено да чекају радикале, те да се и на њима почне нешто радити. И заиста радикална партија сепала их се. У буџету је стављена и парочита сума за испитивање нашег рудног блага, којој г. Авакумовић чини замерке. Ко год зна, које год распитивао о рудницима, знаће да се експлоатација рудника не може одмах да награди, и да зато треба чекати мало више.

У осталом и г. Авакумовић то је признао; он је рекао да на Сенском мајдану има 60.000 дин. дефицита и онда пита: како се може метати приход, кад је тако дефицит? Па одмах за тим додаје: да ће прихода бити тек онда, кад се рудник веже железницом са Ђупријом. Пре свега они приходи, који су стављени за руднике, нису стављени само за Сењски рудник него за више њих. То је једно. А друго, кад већ признајемо да ће тај рудник, пошто буде везан жељезницом са Ђупријом, доносити прихода, онда можемо ли ми одустати од рада на рудницима само с тога, што нам одмах не доноси корист, кад се зна да први радови у рудницима никада не рентирају одмах, већ доцније. На сваки начин не можемо, јер кад би се тога држали, рударство код нас не само да се никад не би развило, него не би се никад ни започело. А ја мислим, да ове обилне изворе наших прихода немамо рачуна да занемаримо. Те с тога је учињена замерка неоправдана а тежња да се рударство развије, похвална. Што се тиче оне друге примедбе поштованог посланика г. Авакумовића, по којој не полагаже много на примедбу о издацима министру привреде, јер ће се и поред ње морати да изда све што министар привреде има права по буџету да прими, одговарам, да ја као посланик имам права контролнења и вођења рачуна о њој, и да му се не сме издати, док не покаже толике приходе, и да би у противном случају био одговоран министар финансија.

Да бих дао што више материјала онима, који сад траже реч ради објашњења, хоћу баш да пређем и на онај део њиховог говора, којим су нас највише нападали. Између осталог било је и оваких прекора, мислим од стране г. Рибарца. Кад већ после дугог тражења није могло да се нађе ништа, што би се могло навести у оправдање, да су и они радили на поправци материјалног стања нашег народа — онда се хвали законом, по коме се сељаку не може продати 5 дана орања — Дакле ако ко има 50 дана може му се продати 45 али ових 5 не могу.

Тај је закон састављен под ондашњим мин. Ценићем, и ја не побијам вредност овога закона, коју он има, али толико вредности, колико они хоће да представе, на сваки начин нема.

Кад већ нису имали за собом радова, којима би изнели своје старање о економном стању нашег народа, они се онда бране препрекама и сметњама, које су им политички непријатељи стављали и немањем времена, јер им је све време било заузело старање и рад на остварењу велике српске мисли. Износили то, један од њих вели: па како је могла да ради једна странка, која је крупним словима на својој застави исписала велику народну мисао, а то је: „ослобођење и уједињење целокупног српства.“ — Како је могла, — вели он, — да ради, кад је она непрестано имала да се бори са елементима перада, који су ширили отровне и опасне мисли по народу, који су негирани државни опстанак и ауторитет власти; једном речи, ишли да униште оне основе, на којима држава постоји!? Неће тако бити господо! Они људи, који су тако рећи створили ону школу, из које је пошла радикална странка, то су били људи далеко озбиљнији и далеко већи родољуби, него што ви мислите. То су људи, који су своје мишљење о економним реформама у нашој земљи црпили непосредно из економског посматрања нашег народа. Брижљиво посматрајући економску страну нашег народа у брзо су видели, да је она напуштена и да о њој нико не води рачуна. Предвиђајући опасне последице за свој народ, које морају наступити, ако се не пође бољим путем, они су као родољуби ове земље изашли с протестом против нашег перада. Економска питања остављана су и лежала на столу либералне владавине а она је над њима савала мртвим сном. Први који су је почели будити били су омладници, али њихови напори око буђења осташе безуспешни. Требало је да се јави јача, одлучнија снага, снага која својом оштрином искључује сваки дремеж. Та се је снага јавила у српском радикализму. Први творци њени загрмили су својим јаким и снажним протестом — протестом, који су кадри да подигну само истински и прави родољуби једне земље противу перада на економском развоју ове земље. И, уместо да је ушла у решавање тих питања, она онако сањива

казала је: да су то људи, који су дошли да шире штетне мисли по народ и државу. Дакле, као што видите, највеће патриоте, највећи пријатељи нашег народа, представљани су као највећи непријатељи народни.

Колико је, господо, радикална странка у економном погледу учинила нашем народу, док није била на влади, о том зна цео свет, о томе знамо сви ми и о томе не треба говорити; а колико ће радикална странка урадити, док буде на влади, о томе по моме уверењу можемо спокојно то питање оставити потомству на решење. Али ја сам уверен и о томе, да ће оно бити повољније по нас него по либерале. Е сад долази услов г. ј. да ли се радило што год на условима о остварењу велике српске идеје? То су узроци на које је била обраћена свака њихова пажња тако, да су они правдали њихов нерад и на економским питањима. Па какви су ти узроци, који су им стављали препреке? Ту одмах излази Адамова њива на среду; ту се одмах каже, са каквим се елементима имали да боре и довољно је то, да је било људи првака из радикалне странке, који су били противни рату, говорећи, да се њихова њива неће ни за један педаљ продужити. На тако изношење учинио је примедбу пош. посланик прота Ђурић, ја немам разлога да не верујем једном човеку, који није био далеко од њега и који је био ближе Адаму него сви остали. И сад, ако узмемо тумачење прота Мил. Ђурића, по коме је Адам као патриота обележен, да је таква велика мисао била популарна у народу, зар то није услуга, која се чинила влади пре него загази у рат?! И баш кад би узели тај факаг, да је било људи толико саможивих, толико себичних, да неће да чују за ослобођење свога брата, онда откуда је то могло да дође, кад се зна да су наши дедови, који су се борили за ослобођење од Турака гинули и свој живот залагали, да тај народ велим дође догле, да не мари за свога брата! То мора бити отуда, што је тада сигурно била несретна система владавине, која је тражила од народа ропску потчињеност, која је тражила од народа да не сме да мисли, и онда од тог народа не можете тражити да се бори за слободу другог, коју сам нема у земљи. Ја тврдим, да је то тако било, али ако би постојао тај факаг, онда би за то заслуге имали они, који су му дух упропастили и који су својом владавинском системом, својим унутрашњом политиком могли онако рђаво да васпитају тај народ. Ту нема шта да се радикалима пребацује, него либералима, који су тако дуго управљали земљом. Но имам још нешто. У тежњи да нас по што по то представе пред светом, а нарочито пред нашим народом, као једну странку, која нимало не води рачуна о његовим интересима, они су, господо, дошли чак на ту мисао, да историјска факта изопачавају. Само стриљена паћу вам и то доказати.

Један је државник рекао: „да ово што се данас уради то већ сутра постаје историја.“ Нема сумње да је и оно прешло у историју, што је пре 10 година урађено. Г. Рибарац, који је, говорећи о условима за економски развитак народа, игнорисао све признате економске истине, — изјавио је да је трговачки уговор зло, и да се трговачки уговор направи какав треба, па су онда све остале мере палијативне мере. Разуме се, он је био у невољи да игнорише оне истине, јер му је требало да докаже патриотизам либералне владе, која је пала на том уговору, а за то му је требало доказати да је трговачки уговор велико зло по наш народ, да је он све за економско разврће наше и кад је он рђаво склопљен, онда су све остале мере ништавце. Он без размислања узвикује, и ви сте радикали гласали с напредњацима да се прими тај уговор. Ја сам одмах знао, да то не стоји, а пошто сам добио обавештење и од својих пријатеља, онда је оно тврђење једнога одличног адвоката било недостојно подметање радикалној странци у накосној намери, да је пред народом омаловажи. Ја сам тражио протоколе од 1880 и 1881 год. и тражио сам личности, које су имале учешћа у томе, па сам нашао: да сви наши прваци као Паша, оба садања потпредседника Скупштине, прота Милан Ђурић, Коста Таушановић, Раша Нишић, Аца Станојевић и Ранко Тајсић, — да су ти људи говорили противу тога уговора, а поред њих гласало је више од 20 радикала. И господо, кад то тврди у овом дому најозбиљнији и највиђенији човек у опозицији, — онда зар то није изопачавање

тако рећи јучерашњих историјских факата?! (Чује се: тако је). Ово његово тврђење подсетило ме је на једну причину за коју вас молим да имате стриљења да је чујете, јер је врло кратка.

Сима Милутиновић наш песник, позват је био 1842 год. да опише један историјски догађај, па разуме се као песник, да би му догађај иснао што величанственији, он позива у помоћ виле, и тако направи песму. Та је песма доцније штампана. Једном приликом, један који је био учесник у том догађају слушао је ту песму на једној светковини, па разуме се незнајући за то, он на један пут скочи и рече: „није истина, ја сам био тамо, ниш је била вила ниш су венци плетени.“

То ме је и подсетило да тако одговорим г. Рибарцу. Радикали гласали против, а он вели за. — Ја разумем Симу Милутиновића, њему, као песнику, дозвољено је то и могао би се одбранити баш и кад би био пред судом, јер има олакшаваних околности, али не знам, чиме се може у овој прилици један адвокат да брани?!

Овде би „*licentia poetica*“ одбранила песника, али чиме да се одбрани г. Рибарац, јер мени није познато да има *licentia advocatica*.

Па не само то, него да видимо како су либерали радили и решавали, кад је био уговор пред Скупштином. Докле је наша већина радикалних чланова гласала против уговора а и сви наши прваци, догле цела либерална странка, која је била оличена у онима, који су били при гласању, изузимајући г. Туцаковића, који тада није био у Скупштини, догле су они сви гласали за уговор. Ко не верује, ево му протокола, па нека се из њега увери. Ја вас читам, да ли је то часно и лепо овако изопачавати факта, тим пре, што ми имамо права да кажемо: па ви сте били ти, који сте за то гласали; и кад ми то не чинимо, онда каква разлога налазите ви да нам пребацујете за оно, што ми нисмо учинили, већ ви. (Смех). У осталом, остало би ми, пошто сам све друго употребљено из говора г. Кундовића, да обратим пажњу на његово тврђење, које иде нама у прилог. Г. Кундовић схватио је врло правилно разлику између државног и народног дефицита и вели, да он не би марио за државни дефицит, кад не би било народног дефицита, кад би народ био богат, као што је случај у држави француској, где она расише конкурс за зајам, добије га 20 и 30 пута више и то од својих грађана.

Па лепо, господо, кад хоћемо да народног дефицита нема, значи да хоћемо боље материјално стање, али кад је то скопчано са неким жртвама, онда хоћемо ли ми те жртве да поднесемо? — Дакле и само ово гледиште г. Кундовића војује за овај пројект, јер је у њ ушао већи део вишка намењен развијању и јачању материјалног стања нашег народа.

Имао би још неких примедба, али видим да сам вас доста заморно, па с тога хоћу да завршим, нарочито с тога, што сам поменути примедбама постигао оно, што сам хтео да докажем, а то, да је разлика између овога и свију других буџета врло мала, и с тога да немају права господи да се буне противу овога пројекта буџетског, али та разлика састоји се једно у томе, што се онажа да се овде тражи више на производне установе, но на непроизводне, као што је то било код њих. Да би ово доказао ја их упућујем да узму њихов буџет, из кога ће то видети, и видеће се да та разлика иде нама у корист а тиме у корист овога пројекта. Према томе ја мислим да би требало овај пројект усвојити, а у појединостима, ако нађемо разлога да их треба оспорити, то ћемо и учинити.

Алимпије Васиљевић — Ја немам обичај да о једном истом питању узимам два пут реч, те да тиме стешњавам право других посланика, али кад се моја мисао изопачи и изврне, па се из тога изведе чак и други заључак, што је свакако још горе, онда не само да треба то да учиним и да ради мене лично то одбијем, већ и ради правилног рада скупштинског. Ја сам ономад у говору казао, ако ми не нађемо других начина да поправимо финансијско стање, но да останемо при овом кресању буџета, да ми тим нећемо поправити наше финансијско стање, него ћемо показати пред светом нашу матери-

www.jalnuw.umu оскуднцу. То су неки чланови овог поштованог дома узели као да сам ја казао и због тога су осули разне увреде против мене. Исто тако и г. предговорник казао је да сам ја рекао: да ме је ожалостио овај буџет, што ми непоказујемо никакве намере да побољшамо наше финансије. Ја, господо, о томе нисам ништа говорио. Ја сам само казао то, да смо ми заједнички, либерали и радикали, нашли да је буџет од 44 мил. велики и да га треба смањити према снази народа, а сад видимо буџет од 57 мил., и казао сам да отуда мора бити дефицита. Ја сам рекао да је то жалосно, а да ли је употребљено на корист земље, то ће народ оценити. На остале увреде, које су ми нанешене ја нећу да одговарам, не за то, што штедим те личности, него што штедим достојанство овога дома. Ја мислим да ми као синови ове земље треба да се договоримо о добру и невољи народној а да се лично не вређамо, а ако од тога ви непрестанете, онда знајте: да Василевић уме прекоре одбијати и делом и словом, и пером и револвером!

Мијаило Поповић — Господо, ја сам са свим тачно записао оно, што је г. Алимпије казао, и што сам ја за предмет мога говора узео. Да сам штедно овом приликом г. Алимпија, види се из тога што сам избегавао да поменем његово име. Ја нисам друкче казао, него што је он рекао, т. ј. да је буџет произвео на њега жалостан упечаток, јер се не ради на поправљању материјалног благостања нашег.

Известилац Р. Поповић — Ја сам сувише касно добио реч, и да нисам положајем својим принуђен да говорим, ја би готово одустао од речи, јер сам уверен да Скупштина не само да је довољно обавештена, него је већ и заморена. Но по дужности као известилац морам да кажем неколико речи, с тога вас молим да ме чујете.

После оволиких опширних говора г. г. из опозиције и после тродневне некорисне дебате, која се води о буџету, не знам на чему би се могао човек зауставити и шта узети као садржину целокупних говора из опозиције. Једино, што ми је пало у очи, и што се као главно узимало, то је, што се вели, да је буџет велики и да у буџету има дефицита. То је општа формула, коју су употребљавали сви опозиционари, који су у опште говорили о буџету, и сви су нашли за потребно, да кажу: да је буџет велики и да у њему има дефицита.

Буџет је, господо, одиста на 57,000.000; то тврде цифре, које су у њему изложене и које казују у чему се тих 57,000.000 састоје. Но господа из опозиције, говорећи о величини буџета хтели би да представе, да је буџет велики само за то, што неко тако хоће да буде, и да би могао бити много мањи само кад би се то хтело. На пример, да је финансијски одбор хтео да штеди буџет би био много мањи, па опет држава би могла да функционише и да се у њој врше послови као што треба. Изгледа просто, према њиховим наводима, као да одбор није хтео да штеди а могао је да уштеди, но он то није хтео. То је био предмет напада од стране опозиције. Господо, што је буџет тако велики најмање има кривце до финансијског одбора, а још мање до људи, који сада састављају скупштинску већину. Кад би се имало времена и кад Скупштина не би била заморена, о томе би се дало много што шта казати. Али ја ћу ипак молити да ми дозволите, да као известилац кажем о томе неколико речи. Кад се узме у обзир време, од кад је буџет почео нагло да скаче, онда се долази до непобитног закључка, да се за то не може да криви скупшт. већина. Г. Туцаковић и многа друга господа из опозиције, наводе, да је буџет под либералима био 19.000.000 дин. Истина је, господо, да је буџет за време либералне владе био 20,000.000 дин.; али ако се не варам, они су имали два буџета и то: један редовни, од 20.000.000 дин., а други за ванредне расходе такође од неколико милиона. Но да узмемо да је фактички под либералном владом буџет био 20.000.000, зар нису они оставили узроке, са којим се доцније, после пада њихове владавине, буџет морао, да повећа? Кад они тај буџет узимају као материјал, да са што јачим нападом ударају на садашњи буџет, нека се не љуте што морамо да објаснимо зашто је садашњи буџет оволики. Као што рекох, буџет ли-

бералне владе био је мањи од садашњег, но од њихове владавине остале су последице за повећање буџета. После њиховог пада остале су обвезе на земљи, које су се морале да изврше. После рата примили смо обавезу да градимо железницу, а то је донело задужење 100.000.000 дин. а у исти мах и дефицит у буџету од 8—9 милиона динара. Сем тога оставили су за собом привремене дугове, оставили су реквизицију, оставили тако замршено стање у финансијама, да су други, који су после њих дошли, морали да се задужеју да би одговорили обавезама државним. И кад се све то сумира онда, баш да су либерали остали и даље на влади, да су остали да извршују обавезе државне ја држим, да буџет њихов не би био 20.000.000 дин. него много већи. Али било је друкчије. Они су били заморени и дошли су други на владу, који су морали да одговоре обвезама, па и буџет да повећају. Ја не бих говорио о њима, али кад они хоће да чине прекор данашњој влади и налазе за пушно, да пређу на то поље, онда и ја сматрам за дужност да кажем, да повећање буџета не долази за то, што тако влада и неко други хоће, но за то, што су остале обавезе из прошлих владавина, које се морају да изврше.

И ако су господа нападали на величину буџета, опет нису хтели изнети праву цифру буџета. Они ову формалну цифру буџета од 57,000.000, називају стварним повећањем буџета. Господо, буџет није стварно повећан на 57,000.000. Кад ви, господо из опозиције, кажете да је буџет стварно повећан, онда немојте ми замерити што ћу рећи, да не говорите истину. Капитал којим се манипулира са жељезницом, у монополу дувача и соли и ако улази у буџет као издатак, опет враћа се у државну касу. И камо лепе среће да имамо више таквих позиција у буџету, камо лепе среће да имамо више издатака оваке природе, ми би дефицит веома брзо и лако из буџета уклонили. Ти су издаци егзистирали и пре, но нису улазили у буџет, но сада пак сматра се за исправније и коректније да се унесу у буџет, и за то је буџет формално попет на 57,000.000. Но да се не би узело, да су ово само голе речи, нека послужи за доказ ово: кад би стајало у истини, да је буџет стварно попет на 57 милијуна, онда би свакојако могло доћи и то, да се троше нови извори за покриће толикога дефицита. Али то не стоји. Јер, према тврђњи опозиције, прошле године, требало је да буде дефицита на 8 милијуна, па ако би сада и ово формално повећање буџета узели по њиховом тврђењу, да је стварно, онда би садашњи, овогодишњи дефицит у буџету требао да буде на 16 милијуна динара. Тако би по њиховом рачуну требало да буде. Но ја мислим да то ниједан озбиљан човек не може да верује. Овако што год не би могао ниједан озбиљан човек да каже. Према томе, у истини стоји да је буџет формално повећан, али у ствари повећање је тако незнатно, и природно, да о некој великој и излишној повисици не може бити ни говора. Господа из опозиције, да би своје нападе о повећању буџета поткренили, наводили су неке разлоге, нарочито су помишљали на пензије. Кажу, да је влада младе и способне људе трпала у пензију, и тиме је теретила буџет. Па онда додају, да је радикална владавина кроз партијска и тесногрудра, јер не трпи противнике у служби.

Ово, господо, не стоји ви у колико у истини; јер ако би се хтела да призна истина и данас у државној служби има већина противника данашњег стања. Но то баш, што њих има и у служби и у пензији више, доказује: да је за времена либералне владавине, могао опстати у служби само онај, који је либерал; и кад се нама данас пребацује да не трпимо своје политичке противнике у државној служби, онда с којом се јачином и с правом може то тек њима пребацити?

Рећи ћете ми: па у либералној странци има више интелегенције, много више способних људи за чиновнике, за државну службу, па то их, казаће се, има више и за пензију и за службу.

Кад би се тражила и узимала стручна спрема и способност а да се искључи квалификација, „године указне службе“, ја држим са свим насигурно, да сте либерали остали у знатној мањини. Јер коме још нису познате легенде о способностима њихових полицајаца.

Ако се дакле узимље квалификација службена, онда признајем да либерала има у том погледу већина; но ако се узме са друге стране, на пр. са стране стручне спреме, ту би они остали у незнатној мањини, па и ако их данас има више и у служби и у пензији. Сетите се, господо, учитеља, професора, техничара и лекара, па ћете се уверити да ја тврдим оно, што стоји у истини.

То је доказ да не стоји у истини тврђење, да су се радикали морали послужити механизама и т. д., те да створе чиновништво.

Не стоји ни то, да само радикали имају потребу да уклањају своје политичке противнике са важнијих места, него то сте чинили и ви и напредњаци и сви други, који су владали бајаги без партијске боје, а то је у осталом у великој мери и оправдано у земљама уставним и парламентарним.

Најпосле да би се доказала неспособност чиновника из радикалне странке на посредно и ове, која их нема боље у својој средини, навођена су од стране г. либерала само рђави примери у радикалној странци.

Кад је њима било угодно да то чиве, нека ми дозволе да и ја наведем један случај из мога краја из округа пожарвачког. Тамо је био један зликовац, који је 10 година чинио зла, и пошто је толика чуда починио прешао у суседан крајински округ и тамо је провео мирно остатак свога века, и оставио завештање својим наследницима. „Оштро“ око либералне полиције по овоме примеру као да није догледало даље ван округа; мањ ако какав њихов богослов не би доказао да су пустили човека да проведе остатак својих дана и „у посту и покајању“, — у шта бар ја не бих веровао.

У колико су давањши наши полицајци, па ма они били раније и механизије, бољи од својих либералних претходника, мислим да је сваком увиђавно, јер је то до сад могао сваки сам да опази.

Најзад ви, господо, који нам пребацијете да смо младе и способне људе ставили у пензију, имајте на уму и то, да смо ми морали да чинимо избор у људима, који ће нас потпомаћи у духу и правцу садањег система.

Ви знате да партија радикална није дошла на земаљску управу ничијом милошћу — она је дошла оним путем, којим се у парламентарним земљама долази на управу, путем поверења народног, и кад је већ на управи, она мора да влада по програму своме, по принципима, које сматра да су корисни по интересе земље. На част њену може се рећи, да се је она извојила од осталих владавина тиме, што је поприличан део свог програма остварила.

Општинска самоуправа, која није могла да се утврди ни под једном владавином, она се утврђује и ја велим да ће се може бити дешавати и погрешака на извесним местима, верујем да ће је противници хтети рђаво да свате и тумаче, али верујем и то, да и ако се она буде правилно изводила, ако се буде дало прилика и времена, да се с њим упозна и спријатељи, да ће она бити од користи народу. А да се све то изврши, да се закон о самоуправи уведе у живот како треба, нужно је да се има људи, који ће да контролишу, обавештавају и потпомажу, да се установа утврди. Ја имам примера да је било случајева оваквих. Сељаци се споречкају око избора: жале се капетану и он у место да објасни људима ствар и да их упуту на правилан рад, он начини читаву гунгулу и објасни, да је томе што су неки људи поапшени, крива општинска самоуправа! Какав цинизам.

И кад дакле и према нашем програму и према новом Уставу имају да се врше од стране партије и владе, као њеног представника толике реформе, онда питам вас, господо, да ли бисте ви за то тражили људе из редова ваших противника, који ће вам све мисли и захтеве наопако схватати, објашњавати и вршити или бисте их тражили у реду оних људи, који су и сами задахнути потребом тих рефорама? Наравно да их не бисте тражили међу првима, јер би били кадри да вам накараде и оскрнавe код народа најбоље и најплеменитије мисли.

До сад је то и било ваља правило, да влада за остварење својих намера тражи савесно и одано чиновништво, па се не сме пребацивати што то и ова влада чини.

Кад ми имамо право, да тражимо од ње, да остварује оно што је по мњењу давањше скупштинске већине потребно, онда јој морамо оставити право, да укљони и пензонује све чиновнике, којима је служба партији преча од службе држави.

Па и при свем том што тако мислим и што се с партијског гледишта, а и са нашег ранијег рада, господо из опозиције, да оправдати, влада није приступила томе, за партизане чиновнике погибаоном чишћењу, јер признати морате да и данас има у државној служби више људи, који симпатизују опозицији него данашњој владавини.

О овој замерци опозиције, морао сам да говорим опширније, јер она је готово од свију противника додирнута. Да пођемо даље.

Што се тиче дефицита он је овде произвољно тумачен; како је ко хтео овако је и говорио. Први говорник рачунао га је на 16,000.000 динара, неки су га спустили до 6, неки до 8, како се ком хтело, овако је говорио; колико је ко миловао, толико је и тврдио да дефицита има, то је признао и министар финансије, то сведочи и сам буџет, који имате пред собом и то се види на крају државних расхода, где се каже: за изравнање треба толико и толико. Но за вас није довољно што је у буџету речено, него и у цифрама налазите прикривеног дефицита. Господо, буџет се прави на основу претпоставака и овда сваки може да га тумачи како хоће. Ту се не могу дати позитивни докази, нити можемо тврдити поуздано да је ово истина, што је написано, нити пак да је истина оно што сте ви казали. Приходи нису позитивни, о њима може да се сумњичи како се год хоће, но баш и да стоји да има дефицита како ви кажете, треба да се он покрије. Влада је била дужна да нађе начина како да се он покрије, но она, велите, није то учинила. Па ја, после тродневне дебате о буџету, нисам чуо ни један предлог ни од господе из опозиције како би се покрио дефицит, а да се не ударе намети на народ. Говорили су у опште махом да то треба учинити уштедама и на завршетку кажу да се буџет врати у одбор, да он учини уштеде такве, како ће се дефицит моћи уклонити. Буџетски одбор је прегледао буџет, прегледао га је скоро 3 месеца и одбор је учинио све могуће уштеде. Можда је остала која позиција, на којој се може да учини још какве ситне уштеде без штете по државне интересе. Скупштина ће то претресати и по могућству чинити и оно. Но да се уштеди 6,000.000 у најмању руку, као што су се нека господа изразила, те да се дефицит укљони, то мислим да ни сама господа из опозиције не верују.

Јер шта је могао и шта може одбор да уради више у буџету?

Да разматра установе, оваке како су законом регулисане; да смањује број чиновника по надлештвима? То одбор није хтео да ради, јер му то није ни задатак. И када би се одбор у то упуштао, онда би требало да ради можда неколико година. На пр. има 7 министарстава и кад би њих са њиховим надлештвима буџетски одбор разматрао и претресао, да ли у сваком надлештву треба да има онолики број чиновника, колико постоји сада, требало би му да ради годину, па ипак не би био готов с послом.

У осталом то је ствар специјалних закона, којим се извесне установе установљавају и кад се ти закони праве, овда треба гледати: колико једно министарство треба да има чиновника.

Кад је дошао буџет у буџетски одбор, ми смо имали да видимо: да ли су сви издаци основани на закону, то смо проконтролисали, и према томе учинили смо штедњу, гди се то могло да учини.

Речено је овде да је влада требала да припреми преображај целокупне државне администрације. Мислим, да ће доћи време кад ће то морати да се изврши, али ја држим, да после оволиких рефорама које смо извршили, да је несправдан пре-

кор, ако се он озбиљно баца на владу, што одмах није спремило преустројство целе државне управе. То је лако да се каже, али тај посао тако је озбиљан, да се не може свршити не само за једну скупштинску сесију, него ни за неколико година, а док се то не изврши не можемо да приђемо стварној уштеди, као што нека господа желе и као што и ја желим. Да се тај посао сврши треба више студије и дуже времена и према томе прекор је био неумесан, што се тражило да се то изврши још сад на овој Скупштини.

Према томе буџетски је одбор свршио свој посао онако, како је према приликама, према законима и Уставу, могао да сврши. Он је пред Скупштину изнео уштеде, које је могао да учини, имајући при томе на уму, да државни послови морају да се врше и да државне потребе морају да се подмирују. И опет вам кажем, ако је која позиција остала довољно испитана, то ће се пред Скупштином лако учинити. Скупштина нека цени, па нека штеди ако се може. Сваки би волео да уштеди што више и Скупштина ако може нека уштеди.

Г. Алимпије Василевић у своме говору такође је замерио садашњем буџету и каже, да има великог дефицита и да је буџет велики, па за тако стање вели да је жалосно и јадно. То стање према његовом говору могло би се и поправити, али финансиски одбор или влада нису хтели да га поправе.

Пошто је затим напоменуо неке стране државе, у којима је вели било овако исто жалосно финансиско стање, али су га вели поправили увиђавни људи и добри финансијери, он па завршетку говора напомиње да се не слаже са одборским мишљењем, већ са мишљењем г. Ранка Тајсића, јер је он за веће уштеде.

Г. Алимпије, који је дуго година у државној служби, он је свакако боље познат са потребама државним и мени је баш с тога и чудо, кад он за извештај одборски вели: „из њега се види, да смо пришли неким уштедама, али ја бих ишао још и даље.“

Да је г. Алимпије пажљиво и зрело прочитао извештај, ја мислим, да не би то могао казати сем ако хоће, као што неки раде, да тера опозицију ради опозиције.

У одвојеном мишљењу стоји, да се извесна надлештва са свим увидају, да се број чиновника смањује, па да се уштеда постигне. Међутим, така уштеда није стварна уштеда, јер ако избришете које чиновничко место, не можете да му избришете пензију. Када сумирате све уштеде, које је г. Ранко учинио, видећете да неће бити уштеде ни 20—30% с тога, што те чиновнике морате поставити на друга места или их пензионисати, који ће имати 50—80%. Дакле ту уштеде нема.

Но једна знатна цифра, која се у одвојеном мишљењу помиње, то је уштеда на војном буџету.

Г. Василевић није се изјаснио, да ли је и он на ту уштеду пристао од 2,000.000 дин., али ја мислим, кад се он у опште слаже са одвојеним мишљењем г. Ранка Тајсића, онда ваљда хоће и те уштеде да усвоји.

Наравно, он може да тражи да се чини уштеда на буџету војном, али ја мислим ни један из скупштинске већине неће пристати, да буџет министарства војног, који је пре Сливнице износио 14 мил, а после сведен на 10, да се сад своди на 8 милиона.

Но ако г. Алимпије налази да се може и ту уштедети, онда он нека брани то своје гледиште како зна, а ми ћемо тражити да остане овако, као што ми држимо да је боље, ма да би требало, да су боље прилике, да тражимо, да се војни буџет повећа.

Он помену неке терете нове, неке законе, који ће донети нове терете. Он није именовоо те законе, а ја их не знам, али може бити да их има код државнога савета и ако пред нас дођу а носе нов терет, а те терете није могуће поднети, ми их нећемо примити и с тога то није требало помињати.

Г. Авакумовић, полемисујући са г. министром финансија, поменуо је такође речи: „ако се буџет повишава, тим се не подиже кредит у земљи.“

Истина, буквално узевши, повећање буџета не доноси у исто време и повећање кредита земаљског. Но кад један бу-

џет од 50,000.000 прихода садржи у себи половину расхода на анунтете, онда такав буџет донета не доноси земљи кредита. Али ако један буџет расхода са 20,000.000 анунтета, у целокупности износи не 50, него 80,000.000 динара, онда свакојак стоји другаче. Јер кад човек дугује на имање, рецимо 20, а вуче прихода само 30, онда такав човек не стоји добро; но ако он дугује 20, а вуче прихода 80, онда он стоји добро.

Ето, с те стране узима се да повећање буџета подиже и кредит земаљски.

Он даље вели, дато је министарству народне привреде још неколико стотина хиљада динара, да употреби на руднике и на пољопривредне цели, па каже: „не знам који су то други мајдани сем сењског.“ У буџету стоји све тачно побележено, који су то остали мајдани, који треба да се експлоатишу, има их 4—5; но то је ваљда г. Авакумовић прешао брзо и није хтео да испита и обрати пажњу, па би видео, који су ти мајдани.

На те кредите, истина, могу се правити примедбе, и ми смо их са сумњом примили, а Скупштина ће такође имати да их цени. Али ми смо имали ово на уму. Пореска снага народна довољно је оутерећена и ви, а и ми признајемо да у буџету има дефицита, за то треба тражити прихода да се они поуне. Остаје нам да на овај начин створимо нове изворе за покриће дефицита, и с тога смо жртвовали извесну суму новаца да учинимо покушај, јер се зна да је Србија са рудницима богата. Скупштина ће и то испитати, и ако нађе да није нужно, она ће избрисати.

Г. Авакумовић је још поменуо о оној позицији од 300.000 динара, што је подигнута на 500.000 динара, а то је партија „на достојно заступање Србије на страни“, па се чисто исчуђава, како је радикални одбор био тако галантан, да одобри тако велику суму у данашњем дешаваном стању.

Изгледа као да он није разумео на шта се има да употреби та сума, а даље вели: „Србија је имала некада на ту партију 200.000 гроша и била је боље заступљена него данас.“

Да ли је г. Авакумовић о тој позицији ово озбиљно казао, или је хтео само да осумњичи ту позицију, пошто се о кој не може отворено да говори, или је хтео да изађе с тим на јавност, као што се са свима другим стварима излази на политички вашар; ја о томе нећу да говорим, али мислим да је врло ружну прилику изабрао и о којој боље да није казао ни то, што смо ми одобрили оволику цифру, није требало да буде разлог прекорима, већ хвали а камо среће да су се на то одобравале и веће суме, те ми не би имали потребе да ово сад чинимо у овако рђавом стању.

Г. Авакумовић поменуо је и још нешто о цивилним жандармима. У позицији једној у буџету стоји и извесна цифра на цивилне жандарме. Објашњено нам је да је потребно да има и таквих жандарма. Та позиција истина у буџету стоји, отворено, и ако Скупштина сматра, да они нису потребни нек је избрише. Међутим те позиције вазда су стојале у буџету, само су увек биле прикривене. Сад је пак отворено стављена у буџет, и ако Скупштина сматра, да је непотребна она ће је избрисати: нека се само докаже да је неумесна. Ми смо убеђени да је потребна, а нека се докаже противно она ће се избрисати. Међутим као што рекох, она је стојала под другим именом у буџету прошлих влада, а не овако отворено као што је сад.

Речено је још да смо ми штедили на просвети, на благодетељању. Ако узмете буџет од 1890 и 1891 године и сравните их у томе, ви ћете видети, да ми нисмо окрњили буџет у томе ни за једну пару, видећете да су благодетељања остала иста као што су и пре била. Г. министар просвете хтео је да предложи више, али имајући на уму ово данашње стање, ми нисмо пристали на повишења, него смо оставили онолику исту цифру колика је и лане била. Дакле у томе није учињена никаква уштеда, и господа из опозиције нису требала да нам за то чине никакав прекор, нарочито што смо на буџет министарства просвете, у опште много више дали, него што се давало под другим владама.

Г. Стојан Рибарац пољемнишући с г. Марком Петровићем, који је у своме говору напоменуо, да има и прилично узрока за дешператно стање и у томе, што је под либералном владом вођен рат 1876—77 године, на те речи пона Марка изволео је казати: да ми треба да скинемо капу, кад год поменемо ондашњу политику либералне владе. Занста, жртвама, које су пале за слободу и јединство српског народа у то време, треба да се поклонимо, и нико од нас није ни порицао то. На сваки начин, кад је г. Марко Петровић хтео да учини примедбу на то, он је хтео да на други начин учини замерку, јер од тога доба збиља датира се оскудица, и после тога доба јављају се дефицити. Али г. Рибарац употребио је ту прилику, и тражио да се ода хвала политици ондашњег доба. Господо, нека нам се дозволи, да издвојимо жртве, које су пале за слободу и независност ове земље од политике тадашњег времена, и да у исто време одамо првима дубоку пошту макар и скидањем капе; али тако исто нека нам је дозвољено, да посумњамо у добре резултате и успехе тадашње политике, која је створила ново стање на Балканском полуострву. Јер, пре тога доба, ми смо имали за противнике нашега народног ослобођења и уједињења само турску царевину, за коју се у опште тада говорило да је трула и трошна, а данас, на источној страни нову државу Бугарску, а у Босни и Херцеговини Аустро-Угарску. Истину, не споримо да је било и резултата, но оцену тога не би требало да доносимо ми, који смо овако страсно политички завађени. Нека то цене други, и на други начин, јер ми не можемо о томе да говоримо ладно.

Дакле о трговинском уговору г. Рибарац тврди, да смо и ми за њ гласали. Г. Мика Поповић лепо је објаснио, да не само да нисмо гласали, него и да смо говорили против њега. Но то и не чини у ствари ништа. Напредњачка је Скупштина тај уговор изгласала и она је за њ одговорна. А они то и не поричу. Они га бране и данас и кажу да је добар. Дакле никаквог оправданог разлога нема товарити нама неку одговорност, кад сами напредњаци бране тај уговор као њихово дело.

Даље г. Рибарац говорио је о томе да треба да испунимо обећања, што смо дали народу и да се очува политички морал у народу. Ја на ово не бих имао шта да одговорим, јер радећи овако као што радимо, свакојак ћемо испунити што смо обећали. Но он би требао да се обазре на прошлост либералне странке. Нека се опомене на обећања њиховог програма, у коме је било исписано: „народна политика споља и слобода изнутра“, а сви знамо каква је била „слобода изнутра“ под њиховом владавином. И на послетку не треба да нас упућује да ми испунимо нешто, што по његовом мишљењу треба да испунимо, што смо обећали. Ми знамо шта смо обећали и тежимо да сва та обећања испунимо, а да то хоћемо, види се и из овога што смо до сада учинили.

Ја сам већ о одвојеном мишљењу г. Ранка Тајсића казао, да има уштеде на извесним позицијама, које је и одборска већина учинила. Али већина одборска није могла примити главну уштеду г. Ранкову на министарству војном. Ми нисмо могли пристати на ту уштеду из разлога, што знамо, да је буџет војни пре Сливнице био 14 милиона и да је под радикалном владом сведен на 10 милиона. Према г. Ранковој уштеди он би био сведен на 8 милиона. У садашњем времену, кад се цео свет оружа, кад би крвнели и једну пару динарску ми би учинили погрешку. Ми смо свели на 10 мил. Тражити пак да се крвн још, сматрам, да би то било неумесно. Разуме се ја нисам могао с друговима на то да пристанем, а Скупштина нека цени разлоге Ранка Тајсића, па ако су умесни нека их прими.

Ја сам казао и то, да уштеде, које је г. Ранко извео, нису у ствари онолике, колике их је он у одвојеном мишљењу извео. Он је узео уштеду на војном буџету и на другим позицијама. Он је то учинио на овај начин. Он брише чиновничка места. Таква уштеда, господо, није стварна. Ти избрисани чиновници онет би пали на терет пензија, и стварна уштеда била би свега 20—30%. Главна уштеда његова јесте на буџету министарства војног. Ја сам навео разлоге, са којих нисмо могли пристати на ту уштеду.

Међутим он има још неких повећих уштеда, а такве је уштеде нарочито правно на позицијама у општем буџету. На прилику кредит на ванредне потребе он је избрисао са свим. Ви знате, да и једна приватна кућа не може да предвиди све потребе, које се у току године јаве, и да из она увек има у виду. Једна општина ставља у свом буџету извесну цифру на ту цел, а г. Ранко не да то једној држави.

И општине у своје буџете међу ванредне кредите. Разуме се да ни држава не може да предвиди све што се у години може да догоди, и за то се обично и ставља сума на ванредне трошкове. А, да то и није стављено у буџет, да на случај наступи потреба, да нешто мора да се потроши, ни једна влада не би смела да пропусти учинити тај издатак; с тога треба и мора да га учини, и ми га после накнадно одобравамо. Може, дакле, и да се не стави ова сума у буџет, али кад наступи случај да се по неки ванредни издатак мора учинити, он се и учини. Према томе, такве уштеде су замислене, оне нису стварне. У опште, одвојено мишљење г. Ранка Тајсића није у ствари онако, како је изведено; у ствари није онолика уштеда колику он даје. При свем том што је он дао доста труда, ипак није могао да наведе онолику уштеду колику је хтео; јер, кад би се усвојило његово мишљење, многи нови кредити морали би да се одобравају. Да се дакле баш и на тај начин, какав он казује, приступиштедњи, онет не може да се уштеди онолико колику у буџету има дефицита. С тога мислим да је мишљење Ранково у толико неоправдано, што се с једне стране њиме не постизава оно што хоће да се постигне, а с друге стране што оно на много места чини штедњу где мислимо чинили, због тога да се не би крвнели државни интереси. Доћи ће најзад на претрес свака позиција, па ћете видети колика је разлика између нас. Он стоји на засебном гледишту, он каже: видим велики дефицит, народ је преоптерећен порезом, морамо онда да штедимо, па ма где било. Ми смо међутим стојали на другом гледишту, па кажемо: оно што је држави неопходно нужно за опстанак, ми ћемо да дамо, а ако се дефицит не може покрити уштедама, онда морамо паћи ма каква начина да то учинимо. Дакле ми се разликујемо у томе што Ранко хоће штедњу, па ма она донела и каквих незгода; ми пак кажемо: хоћемо разумну и паметну штедњу, па ако дефицит не можемо њиме да покријемо, онда морамо тражити начина да то ма од куд учинимо.

Ранко је бранио своје гледиште онако, како је за добро сматрао. Ја немам ништа противу његовог говора да приметим и могу да се не слажем с његовим гледиштем, али не могу да му замерим за то што он има доста заслуга за странку која сачињава скупштинску већину. Он је дуго година радио на своју руку, док ми нисмо дошли да га поможемо. Сад хоће да буде себи доследан, да буде доследан своме раду и ранијим својим предлозима, које је чинио пре него што је наш програм израђен, и док није радикална странка постојала као политичка странка. Дакле он има у неколико права што тако ради, јер је ангажован из ранијих времена, па као човек води рачуна о своме имену и раду. Ми најзад не морамо да будемо сувише луксузни, али само не треба да будемо сувишне тврдице, јер то може да нас стане сувише скупо.

Г. Данило Јовановић такође је говорио противу буџета. Он је члаи ове партије, која сачињава већину и вели како је мислио и надао се да се народу могу скинути дације, и за то, вели, не може да прими буџет. Ја, господо, кад сам полагао на Скупштину, а и пре тога, знао сам да се, према стварним расходима, који се морају чинити, ако хоћемо да држава опстане, и према изворима прихода, којима држава располаже, знао сам да се дације не могу смањити. Ако је г. Данило пошао с тога мишљења, онда се он преварио, онда је он рђав политичар. Ако је морао да употреби и такве разлоге да би добио народно поверење, поверење својих бирача, онда се није послужо добрим и доуштеним средством. Као добар политичар он је свакојак позивао фактично финансијско стање наше земље; био је и у Нишу у Скупштини, и у Великој Скупштини; и као такав пратио је стање наше земље, и свакојак је онда знао колики су наши државни

приходи, колико је наша пореска снага оптерећена, какве су нам државне финансије и према томе могао је да цени, да ли може народу у том обзиру да се помогне, или не. Ако је знао да не може, па је говорио да може, онда није добро радио, а ако зна да може, онда нека изиђе и каже како, а не да овде пребације одбору и другима, што нису хтели да учине уштеде. Ту услугу странки могао је мислим да учини на други начин а не да пребације да финансијски одбор није хтео да штеди. Оно, што смо могли да примимо од Тајснџа, па макар и без разлога, од Данила нити хоћемо нити требамо да примимо (Чује се: ту ствар у клубу а не овде), јер верујемо да су пог. Марко и доктор Лаза, пог. Милан, Милија, Јоца и т. д. водили више рачуна о, томе него један пог. Данило Јовановић.

Према свему овоме што сам рекао, имам на завршетку да кажем још и ово: Ми сви видимо да је буџет прилично велики. Та његова величина није дошла отуда, што ми тако волимо, што влада хоће. Величина је дошла отуда, што су владале такве прилике, да је она морао да постане велики.

Ма ко био, морао је да буде овакав. Дефицит се не да избрисати за годину или две дана. Напредњаци су исто тако хтели да избрушу дефицит буџетски. И њима би било zgodније да дефицита није било. Имали су и они способне људе у њиховим Скупштинама, који су се бринули да се дефицит из буџета избрише, па нису успели у томе. Код њих је он био већи, а сад је смањен за половину. Радећи овако и трудећи се, да се нађу нови извори, ја мислим, да ће се постићи кроз извесно време да се дефицит избрише са свим, али радити то на штету постојећих установа, то не би било оправдано и корисно. Наравно, ми смо мислили о томе дуго, гледали смо на какав начин можемо доћи до озбиљне штедње, па све, што смо нашли да се може штедити, а без опасности по интересе државне, уштедјели смо. Можда ће се моћи да учини још каква штедња, и ако може Скупштина ће се занимати појединошћима, па где се може да штеди, нека уштеди, али никад онако, као што је у одвојеном мишљењу, јер оно није озбиљно. Радећи овако, као што се ради, а то је да се принове нови приходи и да се паметно и разумно штеди, ја мислим да ћемо кроз кратко време доћи до буџетске равнотеже. Зато препоручујем Скупштини да изволи примити извештај одборске већине.

Потпредседник — Има реч госп. министар финансија. (Чује се: тражио је реч г. Ранко Тајсић). Нема реч пошто се није јавно за реч.

Ранко Тајсић — Ја сам имао право да говорим као извештај мањине, али нисам хтео онде да седим, па сам за то сматрао, да није потребно да тражим реч, пошто у последнику стоји у чл. 49 а чини ми се и у 51, да ја имам права увек да говорим, као извештај мањине.

Потпредседник — Али то важи донде, док се говори, али кад Скупштина закључи да се више не говори, онда нико не може добити реч осим оних, који су се догле јавили.

Ранко Тајсић — Онда вије требало да говори ни г. Риста као извештај мањине.

Потпредседник — Молим вас, г. Риста није ни један пут говорио, а имао је права да говори још прејуче. (Чује се: извештај говори кад год хоће). Ако Скупштина нема ништа против тога, онда нека говори? (Нема).

Ранко Тајсић — Све што сам имао начелно да кажем о рачунима и цифрама у буџету, који је влада поднела, ја сам у првом мом говору рекао. Кад се говори о мањим и већим плаћањима и већим расходима, онда њима ту не помажу велике беседе, теоријска расправа читавих питања, него се обраћа цифрама и њима доказује. Сваки посланик има буџет, сваки посланик има извештај већине и мањине пред собом, и ја мислим да је до сад сваки прочитао, и знам да немам толико ушљива ни толико моћи као какав доктор Оке, да посланике скренем да друкчије мисле, но што су убеђење стекли из читања и мог првог говора, но само имам да вам ставим

на знање да промислите, у ком се стању налази земља и у ком се стању налази народ, који вас је бирао, како се троши за ово неколико година и да се ти трошкови државни нису издали променули, него иду ђавољим трагом којима и до сада.

Имало је по више посланика, који су се дотicali мене и мога мишљења, али ја њима нећу сад да одговарам, него ћу после на свакој партији наћи шта је ко говорио, па ћу ељукати тога са цифрама, бранећи моје мишљење, и за то молим Скупштину да мишљење о буџету прими.

Министар финансије Мих. Вујић — Господо, и ако је Скупштина већ заморена овом петодневном дебатом у начелу, која се можда више од половине своје кретала у правцу политичком, а мање од половине у правцу буџетском, ипак вас молим, да ми не замерите, што ћу, пре него што се заврши дебата, да проговорим још неколико речи.

Сматрам за дужност, да нарочито још проговорим за то, што бих се иначе морао бојати, да приговори, које је опозиција учинила, не остану као да су истинити, и да не остане тај утисак у Нар. Скупштини онакав, као да је доиста оно онако, што су г. г. посланици из опозиције казали.

Г. Авакумовић, приписујући ми погрешну финансијску политику, навео је и то, како дугови привремени, које је требало исплатити «Народној Банци», нису исплаћени, и да то докаже, он рече: узмите извештај, узмите биланс «Привилеговане Народне Банке Краљевине Србије», па ћете се уверити, да је дуг ове године повећан. — Господо, кажу, да у једном Пелагићевом делу стоји ово на завршетку: «да је ово, што је у овом делу написано доиста истинито и да је на науци основано, то је тако јасно и очигледно као два пута два — пет». Ову пакост учинио је г. Пелагићу некакав несташни словослагач; али за подобну пакост, коју је учинио сам себи г. Авакумовић, ја нисам крив, јер, да је добро прочитао извештај «Народне Банке», он би видео, да ових 5—6 милиона динара, нису привремени дуг, но да је то оно, што је «Народна Банка» уписала од сталних дугова од жељезнице, и солског зајма. То се мене, као министра финансије, не тиче ништа. На против, ја сам, као министар финансија, дејствовао баш да буде што већи упис од сталног зајма у земљи, и успео сам, да и Нар. Банка оволико упише.

Г. Авакумовић просто не зна кад мисли, да је то некакав привремени дуг, који сам ја учинио да покријем дефицит. Сви привремени дугови код «Нар. Банке» исплаћени су тачно у онолико, колико сам ја лане казао пред Народним Представништвом, а остао је један сток бонова за који «Народна Банка» не жели исплату, и то ће остати код ње, он износи 750.000 дин. Од онога, што сам лане казао, нисам дакле ни за длаку одступио. Ово пребацивање г. Авакумовића, «основано» је дакле, као год и оно о лутријским лозовима. Јуче нисам имао цифара код себе, да то подробије објасним. Сад их имам пред собом и сад ћу тачно да кажем. Од 50.000 лутријских лозова, па које смо ми дуговали преко 3 милиона динара, откупљено је све а остало још само 7300 и све је употребљено на исплату реквизиције и експропријације.

Господин Авакумовић, на завршетку свога говора, казао је још: «ено министар финансије учинио је зајам од 4.000.000 динара код некога Фирстенберга. Ја ћу да исправим говор г. Авакумовића и да кажем, да је то тај дефицит за 1890 год., који ја баш доказујем г. Авакумовићу; то је тај дефицит на ажурирету, и он није 4 већ 5 милиона. Тих пет милиона, које је Берлин за нас положио, то је показани дефицит, који би се смањило кад би ми разрез и наплату пореза за 1891 год. већ у Јануару имали, јер би онда сва стара пореза до Априла ишла на олакшицу овог дефицита. Ја сам јуче казао, да рачуни још нису закључени, али дефицит износи 5.000.000. Ја дакле додајем још 1.000.000 динара цифри, коју је г. Авакумовић показао. (Не 4 већ 5 мил.).

(НАСТАВИЋЕ СЕ)